

DELTAGARE:

Från SSTs kansli: Åke Göransson, Åsa E. Hole, Ingmarie Kaan, Inger Carnbo, Max Stockman, Gunnel Andreasson och Örjan Wallin. Med på resan var också Misha Jaksic (ortodox samordnare Sveriges Kristna Råd) och Mustafa Setkic (ordförande Bosniakiska Islamiska Samfundet i Sverige).

SYFTE MED RESAN:

För att på ett djupare plan förstå och utveckla relationerna till de statsbidragsberättigade trossamfunden är det av stor vikt att SST inte bara har en uppfattning om hur dessa organisationer är strukturerade och verkar i Sverige – utan också i andra länder. Många av de till SST relaterade samfunden har idag starka band till olika delar av världen. Dessa band kan vara av historisk art (såsom t.ex. frikyrkörörelsen relaterar till England och USA), på en institutionell nivå (såsom romersk-katolska kyrkan) eller genom immigration som skett till Sverige.

Samfund med koppling till före detta Jugoslavien är idag en mycket viktig del av det svenska samfundslivet. Bland dessa kan nämnas kristna samfund som den romersk-katolska kyrkan (framförallt då relaterat till Kroatien), serbisk-ortodoxa kyrkan och den makedonisk-ortodoxa kyrkan. Även den muslimska befolkningen i Sverige har rötter på Balkan genom det Bosniakiska islamiska samfundet och de albanska befolkningsgrupperna.

SST valde 2014 att resa till Serbien och Bosnien. Vid sidan av att studera samfundens situation, och deras relation till varandra och statsapparaterna i dessa länder, var ambitionen också att söka förståelse för hur man arbetar med frågan om försoning efter det krig som drabbade f.d. Jugoslavien (1992 – 1995) och då särskilt titta på trossamfundens roll.

Fakta Serbien

Invånarantal: 7,2 miljoner

Andel invånare i städerna: 56 %

Förväntad livslängd: män 72 år, kvinnor 78 år

Läs- och skrivkunnighet: män 99 %, kvinnor 97%

Folkgrupper: serber 83%, ungrare 3,5%, bosniaker 2 %, romer 1%. Övriga 9,5%

Språk: serbiska officiellt språk

Religion: ortodoxt kristna, katoliker, protestanter, och muslimer

Fakta Bosnien

Invånarantal: 3,8 miljoner

Andel invånare i städerna: 48 %

Förväntad livslängd: män 73 år, kvinnor 78 år

Läs- och skrivkunnighet: 98 %

Folkgrupper: bosniaker 48%, serber 37%, kroater 14%, övriga 1%

Språk: bosniska, serbiska och kroatiska

Religion: ortodoxt kristna, katoliker, muslimer

UPPLÄGG:

Resan omfattade totalt 6 resdagar och två destinationer. Gruppen landade söndag kväll den 19 oktober i Belgrad. Onsdagen den 22 oktober avreste gruppen mot Bosnien men flygplanet var tvunget att återvända till Belgrad då man på grund av dåligt väder inte kunde landa i Sarajevo. På grund av detta beslöt gruppen att göra en bussresa följande dag till Bosnien.

FÖRBEREDELSE:

Vid sidan av individuell inläsning så föregicks resan av två förberedande kunskapsträffar. Den första var med Misha Jaksic rörande Serbien och den serbisk-ortodoxa kyrkan och den andra träffen med Mustafa Setkic rörande Bosnien.

1. BESÖK I SERBIEN / BELGRAD (2014-10-20 – 2014-10-22)

1.1 SVENSKA AMBASSADEN I BELGRAD

På Svenska ambassaden i Belgrad togs SST emot av Slavica Marković-Sandić (Handläggare för kommunikation och offentlig diplomati) och Torgny Svenungsson (Ambassadråd utvecklings-samarbete). I samtalet framgick att en mycket stor del av deras arbete handlar om ett framtida serbiskt EU-medlemskap vilket Sverige är en varm förespråkare för. Vidare diskuterades det allmänna politiska läget i Serbien relaterat både till den statliga sfären och till civilsamhället. En viktig fråga, förklarade ambassadpersonalen, är hur landet skall förhålla sig till Ryssland som har starka historiska band till Serbien och som nu flyttar fram sina positioner i landet. Efter mötet på ambassaden togs gruppen emot av Sveriges ambassadör i Serbien, Christer Asp. Ambassadören bjöd på lunch i sitt residens och berättade utifrån sin horisont om utvecklingen i regionen.

1.2 HELIGE TRYFONS

SERBISK-ORTODOXA FÖRSAMLING.

Måndagens andra besök gick till en serbisk-ortodox grupp som samlas i ett gravkapell på en av Belgrads större kyrkogårdar. Vid besöket träffade kansliet fader Dejan Dejanović och fader Vasilije Vojvodić och de visade den mindre

kyrka man använder för gudstjänst och prästerna berättade om gruppens verksamhet. Vid mötet visade det sig att församlingen är mycket populär hos unga belgradbor, mycket beroende vad som en framstår som en varm och familjär stämning. Under besöket fick SST också ta del av traditionell serbisk sångtradition.

1.3 BELGRADS BAPTISTFÖRSAMLING:

Dagens sista möte avlade SST hos Belgrads baptistförsamling där gruppen mötte pastor Dane Vidovic. Dane berättade hur situationen är för deras samfund och fokuserade på de utmaningar man som en religiös minoritetsgrupp möter i Serbien. I dagsläget, menade pastorn, finns en rad juridiska och administrativa problem för baptisterna och andra samfund som inte räknas till de ”traditionella samfundet” enligt serbisk lag (serbisk-ortodoxa kyrkan, romersk-katolska kyrkan, islamiska samfundet, reformerta kyrkan, slovakisk-evangeliska kyrkan judiska samfundet och Evangeliska kristna kyrkan). Övriga samfund klassas enligt lagen som ”konfessionella gemenskaper”.

1.4 RUNDVANDRING KALEMEGDAN:

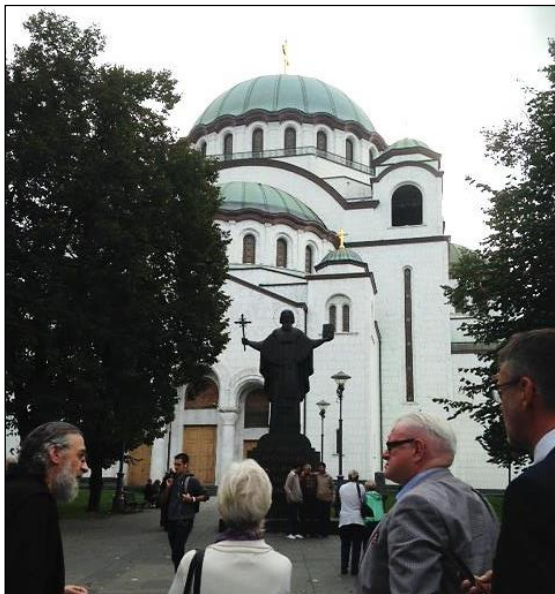
SSTs kansli påbörjade tisdagen med en rundtur på Belgrads fästning *Kalemegdan* där gruppens ciceron Misha Jaksic berättade om Serbien och Belgrads historia.

Vasilije Vojvodić (t.v.) och Dejan Dejanović (mitten) från Helige Tryfons församling i samtal med Misha Jaksic (t.h.).

1.5 BESÖK PÅ SERBISK-ORTODOXA PATRIARKATETS HUVUDKONTOR, DESS MUSEUM OCH PATRIARKKYRKAN

På Serbisk-ortodoxa kyrkans patriarkat togs gruppen emot av patriarkens biskopsvikarie Arsenije Glavčić som tillsammans med sina kollegor berättade om kyrkans situation och verksamhet i Serbien. Man lyfte fram den sociala verksamhet man bedriver bland annat när det handlar om mat och förnödenheter till behövande i Serbien. Många medborgare i Serbien, förklarade man, lever idag under mycket svåra ekonomiska förhållanden. Vid mötet diskuterades också relationen till den serbiska staten där man idag tycks ha relativt lite regelbundna kontakter och man från kyrkans sida uppfattar staten som en otydlig partner – bland annat när det gäller finansiellt stöd. Vidare diskuterades också frågan om kyrkans roll i försoningsprocessen på Balkan. Här betonar man att frågan om Kosovos autonomi och eventuella separation från Serbien utgör en stötesten för många i Serbien. Efter mötet med biskopen fick gruppen en visning av patriarkatets eget museum där många historiska föremål viktiga för kyrkan förvaras. Slutligen fick SST också göra ett kort besök på patriarkatets kyrka

Sankt Savas katedral

1.6 SANKT SAVAS KATEDRAL PÅ VRAČAR

Efter besöket på serbisk-ortodoxa kyrkans patriarkat och lunch gjorde kansliet ett besök till vad som brukar kallas världens största ortodoxa

katedral – Sankt Savas ortodoxa kyrka på Vračar. Sankt Sava är Serbiens nationalhelgon (1174 – 1236) och den katedral som uppkallats efter honom har varit under uppbyggnad sedan 1935. Byggnaden – som är 3500 kvadratmeter stor, 70 meter hög och kan ta upp till 10 000 besökare – är idag färdigställd, men endast till det yttre. Inifrån sett är katedralen fortfarande inte dekorerad och man skall nu påbörja det mödosamma arbetet med att måla ikoner och lägga mosaik i kyrkan.

1.7 ČOVEKOLJUBLJE (”PHILANTROPIA”)

SERBISK-ORTODOXA KYRKANS HJÄLPORG.

En bit utanför centrala Belgrad huserar den serbiska ortodoxa kyrkans biståndsorganisation *Čovekoljublje* vilket kan översättas till ”filantropi”. SSTs kansli fick här möta programdirektör Marija Vranesevic och hennes kollega Ivan Tasic som berättade om organisationens verksamhet. Čovekoljublje startade 1991 och man arbetar med hjälpinsatser inom Serbien och sydöstra Europa. Under året som gått har organisationen varit involverade i att stödja de som varit utsatta av den översvämning som drabbade Serbien under våren 2014. Utöver detta så arbetar man med i sin dagliga verksamhet med att, som man själva uttrycker det, bekämpa diskriminering och stigmatisering av samhällets mest utsatta grupper vilket bland annat inbegriper psykosocial hjälp till gamla, barn och personer som drabbats av HIV/AIDS. Man anordnar kurser och workshops för arbetslösa och försöker genom ekonomiskt stöd och ”community-building” att motverka social utslagning och fattigdom.

1.8 TEOLOGISKA FAKULTETEN I BELGRAD

Som sista punkt på tisdagen hade Misha Jaksic anordnat ett miniseminarium tillsammans med docent Rastko Jović och teolog Andrej Jeftić på den teologiska fakulteten i Belgrad. Vid mötet, där flera lärare och studenter också var närvarande, diskuterades Serbiens historia och nutid utifrån den ortodoxa kyrkans horisont och vilken roll trossamfunden och religionen har haft (och skulle kunna ha) i skapandet av en stabil och fredlig balkanregion.

Gazi Husrevbegs gamla medresa grundad på 1530-talet

1.9 ADMINISTRATIONEN FÖR SAMARBETE MED KYRKOR OCH RELIGIÖSA SAMFUND

På morgonen onsdagen den 22 oktober besökte SSTs kansli den del av det serbiska justitiedepartementet som har till ansvar att förvalta de statliga kontakterna med de religiösa samfundet i Serbien. Vid mötet tar myndighetens chef Mileta Radojević emot och han och hans medarbetare redogjorde för den serbiska statens förhållningssätt till trossamfundet och de olika frågor som man är ansvarig för. Detta innefattar bland annat en viss bidragsfördelning. Enligt Radojevic finns idag inga större problem i kontakterna mellan trossamfundet och den serbiska staten.

2. BESÖK I BOSNIEN/SARAJEVO (20141023 – 20141025)

2.1 RIJASET: DET BOSNIAKISKA ISLAMISKA SAMFUNDETS HUVUDKANSLI I SARAJEVO: Kansliets första besök i Sarajevo gick till det islamiska samfundets huvudkansli där organisationens högste ledare (stormufti och raisu-l-ulema ”de lärdas överhuvud”) tar emot.

För närvarande innehas denna position av Husein Efendi Kavazovic. Vid mötet berättar stormufti Kavazovic om samfundets organisation och dess utmaningar i dagens Bosnien och i Balkanregionen. Även situationen för den bosnisk-muslimska diasporan avhandlas under mötet.

2.2 GAZI HUSREVBEGS GAMLA OCH NYA MEDRESA. Efter mötet på Islamiska samfundets kansli fick SSTs kansli en rundvandring runt kvarteren i de centrala delarna av de gamla basarkvarteren i Sarajevo. Här grundade den osmanske generalen och sedermera guvernören *Gazi Husrevbeg* under 1500-talet den moské- och biblioteksstiftelse (waqf) som i mångt och mycket utgör det islamiska samfundets startpunkt. Kansliet besökte den bevarade byggnad som inrymde den äldsta skolan (medresa) för undervisning av imamer och lagkunniga. Nuförtiden återfinns studenterna i ett större komplex i vad som kan kallas en slag konfessionell gymnasieskola där killar och tjejer mellan 14 – 18 år studerar och bor på internat.

2.3 GAZI HUSREVBEGS BIBLIOTEK

Strax intill skolkomplexen har samfundet under de senaste åren byggt upp ett nytt bibliotek där man samlar böcker och dokument från den bosniska-muslimska historien. Biblioteket, som samlar över 100 000 titlar i sitt arkiv, inrymmer också ett museum som SSTs kansli fick möjlighet att bevista. Efter detta museibesök mötte gruppen forskningsdirektör Djermana Šeta som förestår biblioteket. Djermana berättade om sitt arbete på biblioteket och gruppen fick möjlighet att ställa frågor om islam och muslimer i Bosnien.

Fakulteten för islamiska studier

2.4 FAKULTETEN FÖR ISLAMISKA STUDIER

På fredagsmorgonen besökte SSTs kansli *fakulteten för islamiska studier* där ledningen under professor Ismet Bušatlić tog emot. Vid mötet berättade man att fakulteten, som grundades 1977, idag har flera hundra studenter och är en integrerad del av Sarajevos universitet. Fakulteten har två institutioner: en teologisk och en pedagogisk. Vidare redogjorde Bušatlić för hur man arbetar med sina olika kurser och program och vilka planer man har för framtiden. Under besöket blev det klart att den teologiska fakulteten både redan har kontakter i flera länder och därtill har planer på internationell samverkan de kommande åren. Under det senaste året har fakulteten också anordnat en specialutformad 72-timmarsutbildning rörande islam och muslimer i Bosnien för utländska diplomater och

andra intresserade (*"Diploma in Islamic Studies"*) som enligt institutionens utsago hade varit mycket populär.

2.5 INTERRELIGIÖSA RÅDET I BOSNIEN OCH HERCEGOVINA.

Efter mötet på fakulteten tog kansliet en kort promenad ner till den centrala gågatan i Sarajevo för ett möte med det Interreligiösa rådet i Bosnien och Hercegovina. Denna samverkansorganisation – med lokala avdelningar över hela Bosnien – startades år 1997 och dess syfte är att minska religiöst färgade fördomar och öka medvetenheten om vikten av interreligiös dialog och samarbete genom att utveckla relationer mellan kyrkor och religiösa samfund. Man vill också verka för en konstruktiv relation visavi den bosniska staten. Dess medlemmar utgörs av det Islamiska samfundet i Bosnien, den serbisk-ortodoxa kyrkan, den katolska kyrkan och det judiska samfundet. Under mötet redogör man för de olika initiativ man har startat för att uppnå sina mål. Bland dessa projekt ingår kontinuerlig rapportering av hatbrott mot religiösa byggnader; nätverksbyggande mellan unga teologstuderande; interreligiös dialog på nationell och lokal nivå. Vid mötet deltar generalsekreterare Emir Kovacevic, Ifet Mustafic, Mario Bernadić och Igor Kozemjakin.

2.6 GUIDAD TUR I SARAJEVO

Som sista punkt på fredagen gjorde kansliet en vandring runt Sarajevo under ledning av guiden och svensk-bosniern Nihad Kestendzic. Under vandringen besökte gruppen stadens gamla ortodoxa kyrka (De heliga ärkeänglarna Mikael och Gabriels kyrka) med anor från 1500-talet. Gruppen fick också ta del av stadens judiska historia liksom Gazi Husrevbegs moské. Vidare berättade Nihad om Sarajevos nutidshistoria genom att visa platsen där Gavrilo Princip mördade Ärkehertigen och det Österrike-Ungerska imperiets tronföljare Franz Ferdinand (och hans hustru) år 1914. Gruppen besökte också ett antal platser som besköts av den serbiska armén under kriget 1992 – 1995.

REFLEKTIONER EFTER RESAN:

Resan till Serbien och Bosnien gav många viktiga intryck och intressanta erfarenheter. Först och

främst var det viktigt för SSTs kansli att få se de religiösa samfundet – framförallt den serbisk-ortodoxa kyrkan och det islamiska samfundet i Bosnien – i sina respektive ursprungsmiljöer. Här fick SSTs kansli möjligheten att göra sig en tydligare bild av dessa samfunds självförståelse baserat på deras historiska erfarenheter och situation i dag. Att få besöka två länder på kort tid gav också möjlighet till intressanta jämförelser och överblick. Att få sitta ned tillsammans med SSTs motsvarighet i Serbien gav också perspektiv på hur man från statligt håll förhåller sig till trossamfundet i Serbien.

Ett annat viktigt spår under resan var att diskutera med olika företrädare om de religiösa samfundens roll och ansvar i skapandet av en varaktig fred och försoning i regionen. Det var bara tjugo år sedan länderna på Balkan drabbade samman i ett fullskaligt inbördeskrig med tydliga etno-religiösa förtecken. Här förefaller framför allt det arbete man gör inom ramen för det *Interreligiösa rådet i Bosnien* som det tydligaste positiva exemplet på organiserat försoningsarbete. Flera av de diskussioner kansliet hade under resan kretsade också kring framväxten av den aggressiva nationalism som präglade mycket av tiden innan och under kriget på 1990-talet – och hur de religiösa samfundet relaterar till detta.

Att förstå vidden av den mycket ansträngda socio-ekonomiska situationen på Balkan 2014 gav också bredd och djup åt förståelsen i de två länderna. Här var framförallt besöket på den serbiska-ortodoxa kyrkans biståndsorganisation

Čovekoljublje av stor vikt. På frågan om hur ”vanligt folk” ställer sig till försoning mellan grupperna på Balkan svarade organisationens programdirektör Marija Vranesevic mycket talande: ”Det är svårt att engagera sig i abstrakta frågor om försoningsprocesser när man kämpar för det dagliga brödet. Många på Balkan vet inte hur deras liv ser ut sex månader framåt”. Med detta sagt poängterade hon också att många ändå har ett hopp om att framtiden skall bli bättre.

Sammanfattningsvis kan man slå fast att resan till Serbien och Bosnien gav många olika sanningar att fundera på och ta ställning till, utifrån många olika perspektiv. Dessa subjektiva sanningar var inte alltid så enkla att sammanfoga till en, enhetligt och övergripande berättelse om Bosnien och Serbien. Kanske just därför blev resan också särskilt djuplodande och tänkvärd.

TACK TILL:

De viktigaste personerna på kansliets resa till Bosnien och Serbien var gruppens två ledsagare: Misha Jaksic och Mustafa Setkic. Inte bara var de ovärderliga som tolkar och förmedlare av ländernas kultur och historia – men också när det handlar om att bistå med rätt kontakter inför de olika besöken. Kansliet vill rikta ett stort tack till dessa två och de respektive samfundet i Sverige som också bistått i förberedelserna. Vidare vill SST tacka Nihad Kestendzic för hjälp med de praktiska detaljerna före och under resan. Tack också till Christer Daelander (Equmeniakyrkan) för kontakterna till Baptist-samfundet i Serbien.

Nihad Kestendzic berättar om belägringen av Sarajevo (1992 – 1995)